

Stipe JURIČ O. P., *Biblija. Misterij Boga i čovjekova spasenja izražena ljudskim jezikom*, Dominikanska naklada Istina, Biblioteka Tragovi, knj. 7, Zagreb, 2008, 463 str.

Pažljivijim čitateljima zagrebačkog dnevnika *Vjesnik* sigurno nisu promakla dva niza članaka koje je u proljeće i krajem 1994. godine Stipe Jurič objavljivao kao podlistak pod naslovom *Biblija i Biblija u Hrvata*. Preradene i nadopunjene novom gradom, autor ih nudi čitateljima u obliku knjige pod gornjim naslovom. Polazeći od toga da je Biblija za vjernika Božja riječ u ljudskoj riječi, Jurič je opisuje s jedne strane kao »svetu knjigu« Crkve, a s druge kao zajedničku kulturnu baštinu čovječanstva koja je ušla u sve pore Zapadne kulture i civilizacije. U tom pogledu Hrvati ne zaostaju za brojnim, starijim i većim narodima, pa stoga cijeli treći dio knjige nosi naslov »Biblija u Hrvata«.

Knjiga je podijeljena u tri velika dijela s jedanaest poglavlja: Prvi dio: *Najsve-tija knjiga čovječanstva*: 1. Knjiga napisana prstom Božjim; 2. Svetopisamski kanon; 3. Kršćanska Biblija; 4. Izabrana zemlja, izabrani jezici, izabrana pisma; Drugi dio: *Bogom nadahnuta knjiga*: 5. Vjera u nadahnuće; 6. Tekstovni svjedoci; 7. Biblijski prijevodi; 8. Čitanje Biblije; 9. Udio Biblije u razvoju europske kulture; Treći dio: *Biblija u Hrvata*: 10. Od pamtivijeka pod okriljem Biblije; 11. Biblija i kulturno–umjetnička baština Hrvatske. U tih jedanaest poglavlja Jurič je razvio širok luk od samog nastanka Biblije, preko njezina tradiranja kroz sto-

ljeća i tisućljeća, pa sve do njezine recepcije u suvremenoj kulturi, ne zaobišavši pritom gotovo nijedno važno pitanje vezano uz tu jedinstvenu knjigu čovječanstva.

U prvom dijelu autor obrađuje uvodna (introdukcijska) pitanja vezana uz narav i nastanak biblijskih spisa. On s puno osjećaja za bitno čitatelja vodi kroz duga stoljeća u kojima se radala Biblija, upozoravajući na sve okolnosti njezina nastanka. Čitatelj se tako pobliže upoznaje sa zemljom njezina nastanka, ali i s jezicima na kojima je pisana. Jurič čak opisuje i pojedine faze razvoja hebrejskog jezika, od njegovih arhaičnih oblika pa do aramejskog jezika kojim je govorio Isus. Kao svjedok objave, Biblija je plod vjere jednog naroda koji ima duboku svijest svoga izabranja, a kao književno djelo ona je plod semitske kulture i načina mišljenja svoga vremena. I jedno i drugo treba uzeti ozbiljno ako se biblijska poruka želi shvatiti.

U prvom dijelu se zatim obrađuje povijest nastanka svetopisamskog kanona. Pregledno i iscrpno su prikazane sve faze dugog procesa u kojem se radala Biblija, kao i čimbenici koji su utjecali na to, te konačno dva različita oblika židovskog kanona u Isusovo vrijeme. Potom se autor okreće u teologiji uvijek prisutnom hermeneutičkom pitanju odnosa Starog i Novog zavjeta, odnosno kršćanskoj Bibliji, donoseći i ovdje povijest nastanka kršćanskog kanona.

U drugom dijelu knjige Jurič se usredotočuje na učenje Crkve o inspiraciji ili nadahnuću Biblije od Boga. On pokazuje povijest tog učenja, donoseći biblijska mjesta na kojima se ono temelji i predstavljajući povijest njegova razvoja u teologiji, počevši od Aleksandrijske i Antiohijske teološke škole, preko srednjovjekovne skolastičke teologije, reformacije, pa do Drugoga vatikanskog sabora. Autor čitatelja upoznaje i s pogrešnim učenjima koja su najčešće prikraćivala

ulogu ljudskog autora, svodeći ga na obično poslušno sredstvo u Božjoj ruci. Nasuprot tome ističe kako se već od sv. Tome Akvinskog pa dalje ispravno vrednuje osobnost i kreativnost ljudskog autora. Bog koji je odlučio govoriti ljudima mogao je to samo na ljudski način, pa je zato nužno trebao čovjeka, i to s njegovom osobnošću i njegovim sposobnostima.

Dosta prostora u tom drugom dijelu autor posvećuje sudbini biblijskog teksta vezanoj uz njegovo često prepisivanje, zbog čega su se u njega uvukle brojne greške i nastali njegovi različiti tipovi. On zatim s velikom minucioznošću nabraja gotovo sve poznate svjedoke biblijskog teksta: papiruse, pergamene, kodekse, lekcionare, one pisane malim (minuskule) i one pisane velikim slovom (majuskule). U knjizi je našla mjesta i problematika starih biblijskih prijevoda, počevši od grčkog prijevoda Staroga zavjeta (Septuaginta), preko aramejskih prijevoda (targuma), latinskih, sirijskih i dr. Čitatelj će naći također i informaciju o načinu čitanja Biblije u židovstvu i kršćanstvu.

Potkraj drugog dijela Jurič propituje udio Biblije u razvoju europske kulture, otkrivajući kako je ona od samih početaka te kulture bila njezina nadahniteljica. Pogotovo to vrijedi za europsku književnost koja je u Bibliji našla brojne teme, ali i vrlo bogatu simboliku. Nije zanemaren ni utjecaj Biblije na razvoj kazališta, glazbe, ikonografije, slikarstva i kiparstva.

Autor se u trećem dijelu s posebnim predanjem i marom okreće mjestu i ulozi Biblije u hrvatskoj kulturi. Razumljivo je da puno prostora posvećuje doprinosu svete braće Ćirila i Metoda i njihovu prijevodu koji je postao temeljem glagoljske liturgije, donoseći također najvažnije hrvatskoglagoljske misale i brevijare, a potom sve najvažnije hrvatske prijevode do naših dana. Zatim slijedi svo-

jevrnsna šetnja kroz hrvatsku književnost, od njezinih najstarijih oblika, liturgijskih drama i crkvenih skazanja, preko pasionske igre, srednjovjekovnih kazališta, oca hrvatske književnosti Marka Marulića pa do brojnih biblijskih motiva u suvremenoj hrvatskoj književnosti. Biblija je jednako tako izvor nadahnuća i hrvatske likovne umjetnosti i glazbe. Jednom riječju, bez Biblije hrvatska kultura bi bila siromašna i neshvatljiva.

Što reći o ovoj knjizi? Treba čestitati autoru na vrijednom djelu u koje je ugradio puno znanja i truda, ali prije svega puno ljubavi prema Bibliji. Sa stranica ove knjige govori nam teolog i vjernik koji se u Bibliji susreće s Božjom riječi i njome krijepi svoju vjeru, ali isto tako i dobar poznavalac europske i posebno hrvatske kulture i utjecaja Biblije na nju. Zato će za ovom knjigom moći jednako posegnuti i oni koje više zanima Biblija od kulture kao i oni kojima je srcu bliža kultura nego Biblija. Ona će zasigurno biti korisno štivo studentima teologije, dobar izvor spoznaja katehetama i propovjednicima, ali i tekst zanimljiv svima koji vole umjetnost nadahnutu Biblijom.

Knjiga je pisana visoko stručno, s bogatim korištenjem odgovarajuće literature i uz znalačko služenje kritičkim znanstvenim aparatom. Autor je doduše mogao malo više citirati i hrvatsku literaturu koje u međuvremenu već ima poprilično. Knjiga je dobro strukturirana i pojedini dijelovi su logično zaokruženi i poredani. Ipak, možda bi se neznatnim premještanjem nekih poglavlja u prvom i drugom dijelu dobila još uvjerljivija slika te cjeline. Iako se mnoge strane riječi i stručni izrazi u ovakvim knjigama ne mogu izbjeći, djelo je ipak pisano jasnim i razumljivim jezikom i prilično lako se čita. Zato se može s pravom očekivati i da će biti čitano.

Ivan Dugandžić